

УДК 336.177.18:631.11

*Н.І. Демчук, кандидат економічних наук, доцент,
Д.В. Воловик, аспірант Дніпропетровського державного аграрного університету*

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто сучасний стан та проблеми фінансово-кредитного забезпечення ефективного функціонування підприємств АПК України в умовах фінансово-економічної кризи.

Ключові слова: державна політика, бізнес, кредитування, мале підприємництво, фінансова криза, підприємства сільськогосподарської галузі, страхування, банківські кредити.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Фінансова криза, що виникла в США, як криза ринку нерухомості й похідних фінансових інструментів, охопила світову економіку, в тому числі й вітчизняну. Хоча вона розгорталася досить повільно, охоплюючи послідовно всі сфери АПК та фінансового ринку, Україна виявилася неспроможною протистояти їй. Як наслідок – відбулося різке скорочення виробництва, зростання безробіття, припинилося кредитування сільськогосподарських підприємств, практично зведене до мінімуму бюджетне фінансування, зросло податкове навантаження, відсутній страховий захист сільськогосподарських товаровиробників. За весь період ринкових трансформацій найбільш гострою і болючою проблемою залишається фінансове забезпечення поточної діяльності та перспективного економічного розвитку сільськогосподарських підприємств. У зв'язку з цим вони постійно демонстрували нестабільність та високу варіативність результатів діяльності, тренд якої ще й до нині не має чіткої позитивної динаміки. Зміна траєкторії руху не можлива без об'єктивної оцінки домінуючих чинників впливу та виявлення сприятливих можливостей для стабілізації фінансових процесів, оперативне використання яких забезпечує прийняттого рівня фінансової адаптивності для формування і розвитку фінансового потенціалу аграрного сектору вітчизняної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Фінансові проблеми діяльності та розвитку сільськогосподарських підприємств посідають чільне місце у працях провідних учених-економістів, зокрема М. Дем'яненка, П. Саблука, М. Маліка, Г. Черевка, П. Лайка, Л. Мармуль, П. Макаренко, С. Онисько, Л. Синявської, І. Луніна. Проте окремі питання щодо подальшого вивчення проблеми фінансування сільськогосподарських товаровиробників в умовах фінансової кризи потребують наукових досліджень.

Мета статті – дослідження фінансових проблем розвитку і діяльності сільськогосподарських підприємств та окреслення основних напрямів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із важливих напрямів державної політики в сучасних умовах має стати вирішення проблеми фінансового забезпечення діяльності та зростання кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств, створення сприятливих умов для залучення банківських кредитів та інвестицій в аграрний сектор економіки. Першочерговою, з-поміж усіх фінансових цілей, що забезпечують стійкий розвиток підприємства, є досягнення високого рівня прибутковості власного капіталу [1, с. 75].

Відомо, що фінанси аграрної галузі є основою фінансової системи країни, тому вихід України з економічної кризи безпосередньо пов'язаний з поліпшенням фінансового стану сільськогосподарських товаровиробників усіх форм власності. Підкреслюючи особливу актуальність проблеми, зазначимо, що в сучасних умовах зростає значення банківського кредиту, яке зростає ще й високими темпами інфляційних процесів. Вплив інфляції на процес відтворення обігових засобів багатогранний: він має пряме та непряме значення.

Гальмує розвиток кредитних відносин комерційних банків з підприємствами АПК неврегульованість таких питань як оборот земельних ділянок сільськогосподарського призначення, реальна експертно-грошова оцінка земельних ділянок, іпотека землі, випуск та обіг цінних іпотечних паперів, створення й функціонування спеціалізованих кредитних установ. Основною функцією останніх мають стати іпотечне кредитування та рефінансування через емісію іпотечних облігацій або інших цінних паперів.

Прямий вплив інфляції характеризується знеціненням обігових засобів впродовж їх обороту, тобто після завершення обороту підприємство фактично не одержує авансованої суми обігових засобів у складі виручки від реалізації продукції. Непрямий вплив інфляції виявляється в гальмуванні обороту коштів через кризу неплатежів, зумовлену низькою ефективністю сільськогосподарського виробництва. При цьому використання короткострокового банківського кредиту як джерела формування обігових засобів в обґрунтованих межах є суттєвим чинником підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва загалом.

Як ефективніший інструмент зростання доступності кредитних ресурсів для аграрної галузі доцільно створити механізм часткового або повного державного гарантування повернення позик.

Фонд гарантії діє в багатьох країнах світу. Він дає змогу вирішити проблему забезпечення кредиту, підвищити кредитоспроможність сільськогосподарських підприємств, стимулювати надання кредитних ресурсів банківським сектором, забезпечити витрати бюджету, перерозподілити кредитні ризики.

Розвиток агропромислового виробництва залежить від ефективного його фінансування. Проте слід пам'ятати, що фінансування діяльності підприємств агропромислового сектору здійснюється з урахуванням специфіки функціонування цієї галузі, яка залежить від сезонності виробництва, тривалого періоду відтворення основних засобів, наявності значного часового інтервалу між періодами здійснення витрат та отримання підсумкових результатів, безперервності виробничих процесів, використанням як засобів і предметів праці живих організмів, підпорядкованих передусім біологічним законам відтворення, залежності результатів діяльності підприємств і, відповідно, джерел фінансування від впливу природно-кліматичних умов, необхідності кредитного забезпечення діяльності та подальшого успішного розвитку суб'єктів господарювання.

Причини ситуацій, наявних сьогодні в державі, об'єктивні. З-поміж основних проблем фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств можна виокремити зменшення фінансової підтримки сільського господарства; недоступність кредитних ресурсів через високі відсоткові ставки та відсутність заставного майна; відсутність гарантій повернення інвестицій та кредитів через збитковість підприємств; диспаритет цін; недосконалість системи страхування майна і врожаю сільськогосподарських підприємств; проблеми податкових відносин.

Одним із важливих напрямів державної політики в сучасних умовах має стати вирішення проблеми фінансового забезпечення діяльності та зростання кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств, створення сприятливих умов для залучення банківських кредитів та інвестицій в аграрний сектор економіки.

Необхідність державної фінансової підтримки зумовлена не лише специфікою галузі сільського господарства, а й низькою особливостей, притаманних вітчизняним підприємствам цієї ланки. Серед них, зокрема зниження купівельної спроможності населення, що обмежує можливості підняття цін на сільськогосподарську продукцію; відставання України від розвинутих країн за рівнем науково-технічного прогресу, передових технологій; диспаритет цін на сільськогосподарську і промислову продукції; потреба в інвестиціях для підтримки родючості ґрунтів; низький рівень розвитку інфраструктури сільської місцевості тощо.

Ефективне використання обмежених бюджетних коштів вимагає адекватної довгострокової стратегії розвитку аграрного сектору економіки, спрямування фінансових ресурсів бюджетів усіх рівнів винятково на пріоритетні заходи підтримки розвитку сільського господарства та підприємництва в сільській місцевості, зокрема підтримку

основного виду діяльності сільськогосподарських підприємств; наукові дослідження, насамперед селекції в рослинництві та тваринництві, впровадження сучасних технологій, виробництво нових видів продукції, покращання її якості та розширення асортименту; проведення технологічних ярмарків; здійснення інвестицій, спрямованих на відтворення ресурсного потенціалу, зниження затрат, створення сучасної виробничої інфраструктури та розвиток сільськогосподарських ринків; освіту і професійне навчання, розвиток аграрної науки; здійснення державних замовлень.

У сучасних умовах господарювання кредитування – одна з основних фінансових проблем сільськогосподарських товаровиробників. На кредитному ринку аграрного сектору виникла кризова ситуація, яка мала негативні наслідки і для сільського господарства (надходження кредитів в аграрний сектор практично припинились), і для банків (втрачали потенційно кредитомісткий сегмент економіки). Причинами цього є відсутність застави, надто малий розмір позики на стислий термін, значний ризик і незначні прибутки в абсолютному вираженні, порівняно з кредитуванням серйозніших позичальників. Отже, самі собою сільськогосподарські підприємства сьогодні не є привабливими клієнтами для банків. Водночас ставки кредитних ресурсів, котрі діють на ринках, надто високі для суб'єктів господарювання, роблять банківські кредити недоступними [2, с. 65].

Важливим чинником, який позитивно вплине на формування фінансового забезпечення, є використання різних форм державного та недержавного забезпечення гарантій повернення позикових коштів.

Причини ситуацій, наявних сьогодні в державі, об'єктивні. З-поміж основних проблем фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств можна виокремити зменшення фінансової підтримки сільського господарства; недоступність кредитних ресурсів через високі відсоткові ставки та відсутність заставного майна; відсутність гарантій повернення інвестицій та кредитів через збитковість підприємств; диспаритет цін; недосконалість системи страхування майна і врожаю сільськогосподарських підприємств; проблеми податкових відносин [4, с. 87].

Для фінансування розширення та розвитку своїх підприємств підприємці здебільшого не мають достатньо власного капіталу і використовують венчурний капітал, тобто інвестиції через цінні папери від зовнішніх інвесторів. Хоча й нелегко однозначно оцінити роль венчурного капіталу й зовнішніх інвестицій, але це необхідно джерело фінансування, яким ніколи не слід нехтувати [1, с. 51].

З метою покращення фінансового забезпечення розвитку економіки агропромислового комплексу України відділом організації планування та впровадження наукових розробок в АПК України Інституту аграрної економіки УААН розроблені та впроваджуються методичні рекомендації, направлені на покращення ситуації щодо залучення кредитних коштів

Без сумніву, відродження зруйнованої сільськогосподарської галузі неможливе без державного регулювання цін у сфері аграрного товарообміну, як би це не заперечували міжнародні позикодавці – Світовий банк та Міжнародний валютний фонд. Необхідна багатовекторна державна програма, спрямована на суттєве послаблення диспаритету цін, а також система контролю за процесом її виконання. Паритетність цін – це одна з найважливіших народногосподарських проблем, яка має посідати чільне місце в аграрній політиці держави.

В Україні впродовж останніх років суттєве порушення паритету цін не на користь сільського господарства. Це є результат впливу низки чинників, безпосередня дія яких спрямована на зростання собівартості сільськогосподарської продукції, отже – й, зниження доходів аграрних підприємств, яке неодмінно матиме місце за умови стабільних цін на згадувану продукцію або ж за неадекватного зростання згідно зі збільшенням виробничих витрат, котре відбулося через незалежні від сільськогосподарських товаровиробників причини [5, с. 146].

У зв'язку з цим державні позики мають стати реальним джерелом формування фінансових ресурсів, проте це буде можливим лише за умови достатності бюджетних коштів. Чільне місце в системі кредитування має належати Аграрному банку [1, с. 85].

Окрім державної фінансово-кредитної підтримки, ширше слід залучати недержавні джерела фінансування, стимулювати розвиток фінансового небанківського сектору в Україні, який формується на основі розвитку фондів підтримки підприємництва, разом з інноваційними й інвестиційними фондами, страховими і лізинговими компаніями, фінансово-кредитними установами, гарантійними фондами тощо.

Важливим елементом фінансово-кредитного механізму виробників сільськогосподарської продукції є страховий захист сільськогосподарського виробництва. Основною метою страхування в сільському господарстві є повна або часткова компенсація втрат через настання несприятливих, зазвичай природних явищ. Проте і через об'єктивні, і через суб'єктивні причини страховий ринок в аграрній сфері ще недостатньо розвинений. Це недостатньо розвинений страховий бізнес, відсутність державної підтримки розвитку галузі, умови та порядок страхування є неповними й незрозумілими, відсутність страхування саме тих ризиків, які найбільше турбують страхувальників, складний фінансовий стан більшості сільськогосподарських підприємств, відсутність гарантії отримання страхових виплат та їх своєчасність.

Рівень страхового захисту сільськогосподарських товаровиробників досі низький і недостатній для гарантування безпеки підприємницької діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Реальної системи страхового захисту, яка б відповідала сучасним вимогам, не створено. Страхування в сільському господарстві починає відроджуватися, воно вимагає розробки нових страхових програм, які б базувалися на науковій базі, методах прогнозування, високій кваліфікації кадрів.

Податкова політика держави стосовно сільськогосподарських товаровиробників, будучи фіскальною, повинна все ж таки сприяти нормальному розширеному відтворенню. Перспективи аграрного виробництва безпосередньо пов'язані зі зменшенням кількості та суми податків, формуванням цивілізованої і стабільної, гнучкої та стимулюючої щодо товаровиробників державної податкової політики.

Розвиток агропромислового виробництва в Україні залежить від ефективного його фінансування. Але, нагадаємо, що фінансування діяльності підприємств агропромислового сектору здійснюється з урахуванням специфіки функціонування цієї галузі, яка визначається сезонністю виробництва; тривалим періодом відтворення основних засобів; наявністю значного часового інтервалу між періодами здійснення витрат та отримання кінцевих результатів; безперервністю виробничих процесів; використанням у якості засобів та предметів праці живих організмів, які підпорядковані у першу чергу біологічним законам відтворення; залежністю результатів діяльності підприємств та відповідно джерел фінансування від впливу природно-кліматичних умов; необхідністю кредитного забезпечення операційної діяльності та подальшого успішного розвитку суб'єктів, що здійснюють державні замовлення. Одним з основних джерел фінансування сільськогосподарського виробництва залишаються власні кошти підприємств.

До них відносяться нерозподілений прибуток та амортизаційні відрахування. Але для нормального відтворення основних засобів рівень амортизаційних відрахувань, який закладається в собівартості продукції, є недостатнім. Щодо кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств, то аналіз кредитних правовідносин в аграрному секторі економіки свідчить, що комерційними банками не враховується специфіка сезонності сільського господарства. До цього часу сільськогосподарським товаровиробникам, як правило, продовжують надаватися короткострокові кредити, в результаті чого штучно створюються умови неплатоспроможності позичальників з усіма наступними негативними наслідками. До того ж, банки у кредитуванні надають перевагу підприємствам переробної промисловості. Це зумовлюється невідповідністю сільськогосподарських товаровиробників вимогам банків (відсутність застави, збитковість тощо). У пріоритетному секторі національної економіки майже не проводиться робота щодо забезпечення вітчизняних або іноземних спеціалістів інформацією про потребу в коштах господарств та регіонів, про види кредитів, які їм необхідні, та реальні строки повернення цих кредитів, виходячи з виробничого потенціалу підприємств і регіонів, прогнозу цін на продукцію, що вони виробляють, можливостей збуту цієї продукції і т. д. До речі, такий аналіз допоміг би зорієнтуватись в економічній ситуації не тільки

банкам, а й самим сільськогосподарським підприємствам. Отже, для ефективного розвитку агропромислового комплексу необхідно в першу чергу вирішити проблему фінансування сільськогосподарських підприємств.

Висновки. Вважаємо що для ефективного розвитку агропромислового комплексу необхідно передусім вирішити проблеми: стабільної економічної ситуації в галузі, фінансування та підтримки прибутковості сільськогосподарських товаровиробників, забезпечення продовольчої безпеки, конкурентоздатних товаровиробників у міжнародному поділі праці.

Список використаних джерел

1. Агропромисловий комплекс країни: стан, тенденції та перспективи розвитку. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 311 с.
2. Трансформаційні процеси в аграрній сфері регіону /В. Амбросов // Економіка України. – 2011. – № 7. – С. 64.
3. Государственное регулирование и кредитование сельского хозяйства в Великобритании и США / А. Юдин //Международный сельскохозяйственный журнал. – 2012. – № 7. – С. 23-29.
4. Особливості розвитку системи сільськогосподарського кредитування в зарубіжних країнах / А. В. Сомик //Економіка АПК. – 2011. – № 6. – С. 86-90.
5. Ипотека – механизм эффективного использования ресурсов / А. Т. Евтух – Луцк: Волынская областная типография. – 2011. – С. 146-147.
6. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / [А.С. Філіпченко, В.С. Будкін, А.С. Гальчинський]. – К.: Либідь. – 2010. – 470 с.

Аннотация. Рассмотрено современное состояние и проблемы финансово-кредитного обеспечения эффективного функционирования предприятий АПК Украины в условиях финансово-экономического кризиса.

Ключевые слова: государственная политика, бизнес, кредитование, малое предпринимательство, финансовый кризис, предприятия сельскохозяйственной отрасли, страхование, банковские кредиты.

Abstract. The article considers the current status and problems of financial and credit the effective functioning of agricultural enterprises of Ukraine during the financial and economic crisis.

Keywords: public policy, business, lending, small business, financial crisis, the agricultural sector insurance companies, bank loans.

УДК 331.522.4:331.526

О.В. Чубайко, кандидат економічних наук, доцент ПДАТУ,
М.Є. Сімашкевич, здобувач

ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ПОЛІТИКА ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В МІСТІ

Викладені питання розвитку трудового потенціалу та політики зайнятості населення в місті Кам'яниці-Подільському.

Ключові слова: трудовий потенціал, зайнятість, місто, населення, працевлаштування.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальність питань розвитку трудового потенціалу та зайнятості населення в українських містах посилюється щороку. Головною метою місцевого економічного розвитку є підвищення рівня та якості життя населення. Саме завдяки політиці зайнятості можливо забезпечити зростання обсягів виробництва продукції та надання послуг, збільшення кількості якісних робочих місць, сприяти зростанню добробуту громади.